

EEN GREEP UIT DE MEMOIRES VAN JANNUS RITTER

Van Paul Ritter, de zoon van Janus Ritter ontvingen wij de memoires van Janus Ritter over zijn kampeven in de diverse kampen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hieronder volgt een eerste gedeelte van zijn periode in Natzweiler. Het tweede gedeelte van zijn periode in Natzweiler volgt in de volgende Natzweilerberichten van oktober dit jaar.

Janus Ritter op de reünie van 1985 met H.M. Koningin Beatrix, Bauke Planjer en Nico Wijnen

VI. NATZWEILER

Maart 1944 - De eerste indruk van Natzweiler viel inderdaad niet mee. Om te beginnen lag er bijna een meter sneeuw en als ervaren gevangene had ik langzamerhand sneeuw leren vrezen en haten.

De bouw van het kamp beviel me ook helemaal niet. Het was namelijk tegen een steile helling gebouwd, zo steil, dat alle verkeer op en af over trappen plaats vond. Al spoedig bleek, toen wij uitgeladen waren en langs alle trappen naar beneden gevoerd naar het crematorium, dat dit kamp vrijwel geheel in handen was van "groenen" en "zwarten", een veeg teken. Voorlopig echter deed men zijn best om ons voor hun doen zo netjes mogelijk te behandelen. Wij ondergingen de gebruikelijke douche en ontluizing, zoals bij iedere aankomst in een nieuw kamp. Om te beoordelen hoe het met voeding en behandeling stond in dit kamp, bekeek ik de lichamelijke toestand van de bewoners. Zij deden mij iets aan die van Amersfoort denken, hoewel niet zo erg. Zij waren flink vermagerd en hadden een sterke bruine gelaatskleur, een teken van zwaar werk in de buitenlucht.

Al spoedig werden wij ook aan het werk gezet en omdat wij nieuwelingen waren, zocht men natuurlijk niet het makkelijkste werk uit. De hele dag sjouwden we met kruiwagentjes mest tegen de helling op om het buiten het kamp in het tuintje van de commandant neer te gooien. Geen werk is me ooit zwaarder gevallen dan dit. Daar kwam bij dat de weg glad was en dat de meesten in Buchenwald een lui, zittend leven gewend waren geweest. Gelukkig duurde het niet lang tot de mestput leeg was. En toen onze quarantaine afgelopen was, werden wij in het normale kampleven ingeschakeld. Na ons luie leventje in Buchenwald was de overgang naar Natzweiler wel zuur. Natzweiler was twee jaar achter. Van de groepen, die er zoals wij ook hadden ontmoet, in Juli reeds gekomen waren, waren reeds velen gestorven. Zo hadden bijvoorbeeld tot voor kort de N.N.-gevangenen zg. "Reviersperré" gehad: zieken en stervenden mochten niet in het revier behandeld worden. Evenmin mochten tot kort voor onze aankomst N.N.-gevangenen in commando's werken, die binnenshuis werkten, of lichte arbeid verrichtten. Brieven schrijven of ontvangen was nu voorgoed afgelopen en van pakketten was natuurlijk helemaal geen sprake meer. Zelfs wanneer een N.N.-gevangene stierf, werd er geen bericht naar zijn huis gestuurd. Hij, die in Kl. Natzweiler binnenging, was voor de wereld reeds dood, met recht in nacht en nevel verdwenen! Gelukkig voltrok zich ook hier na verloop van tijd eenzelfde verbeteringsproces als wij in Buchenwald reeds meegemaakt hadden en toen wij in september dit kamp verlieten, was het toch weer met een gevoel van spijt om het betrekkelijk goede leven daar te moeten verlaten met een toekomst van onzekerheid en van strijd om weer een nieuwe positie te veroveren. De laatste tijd, die ik in Natzweiler doorbracht, was tevens ook de laatste "goede" tijd, die ik in mijn gevangenenbestaan heb gehad. Inderdaad was de tegenstelling wel groot, als men bedenkt dat het in het begin nog voorkwam, dat het hele kamp, bij wijze van straoefening, op de appèlplaats moest blijven staan, totdat er ten minste 10 gevangenen zouden zijn bezweken. In de laatste maanden was het zelfs toegestaan dat de gevangenen tijdens het werk schuilden voor de regen. De hoofdoorzaak van deze verbeteringen was de vestiging van een kleine oorlogsindustrie, waar wij grotendeels in te werk gesteld werden. Wij waren zo van nutteloze voorwerpen, die vernietigd moesten worden, gepromoveerd tot nuttige goedkope arbeidskrachten, die dus de moeite waard waren om in leven gehouden te worden.

Aanvankelijk leek het geluk mij gunstig gezind, nadat ik enige dagen op het blok had gezeten, in afwachting van definitieve tewerkstelling in een commando, kwam er op een goede dag plotseling een man op mij af, naar later bleek de kapo van het commando "Struthof", met de vraag of ik misschien wassen en strijken kon. Nu had ik in de afgelopen jaren al wel geleerd op zulke vragen altijd "ja" te antwoorden en daarom zei ik nu ook maar "ja". Dit had tot gevolg dat ik diezelfde middag al mee naar beneden, naar de "Struthof" ging, en mijn loopbaan als SS-wasser begon.

De Struthof was namelijk een oude boerderij, die in vreedstijd zelfs een bekend wintersportcentrum was geweest. Nu waren daar de SS-keuken en een deel van de administratie van het kamp gevestigd. Voor het SS-personeel van de keuken was er een klein wasserijtje ingericht, waar deze heren hun goed en hun witte voorschoten lieten wassen. De gevangene, die tot dat moment daar gewerkt had, zou spoedig op transport gaan en daar NN-ers de enige waren, die gegarandeerd niet op transport gingen, had de kapo op goed geluk een NN-er uitgepikt om als plaatsvervanger op te treden, en dat was toevallig ik geweest.

Een paar weken bracht ik zo al wassend door, enerzijds een goede baan, daar er geregeld restjes van de keuken afvielen, en er door het clandestien wassen van spullen voor gevangenen veel te "organiseren" viel, anderzijds zeer onplezierig wegens de verantwoordelijkheid, een zaak, die nu eenmaal in een concentratiekamp steeds op den duur uitloopt op een of ander incident. Daar kwam nog bij, dat er iedere avond een stel ketels klaar stond, die wij dan naar boven naar het kamp moesten dragen, een afstand van ongeveer 2 km in voortdurende stijging, wat zeer zwaar was.

Na een dag of 10 van betrekkelijk gemakkelijk leven kwam er echter alweer verandering in mijn bestaan doordat degene, die ik zou aflossen, tenslotte toch niet op transport ging en er dus één teveel in de wasserij was. Het gevolg was natuurlijk, dat ik eruit vloog en tewerkgesteld werd in de "Holtshof", een opslagplaats van barakkenonderdelen, waar we de hele dag moesten sjouwen, bovendien in de buitenlucht, weer of geen weer, waar ik na mijn bureau-bestaan in Buchenwald helemaal niet meer aan gewend was. Daar kwam nog bij, dat onze S.S.-chef een hoogst onplezierige figuur was, die er een genoeg in schepte ons te besluipen

wanneer wij aan het werk waren, en wee wanneer hij ons meende te kunnen betrappen op nietsdoen of "sabotage". Dan liet hij zijn sadisme eerst recht vrije baan en het was haast interessant te zien hoe hij er een soort genoeg in schepte ons met woord en daad zo zwaar en zo gemeen mogelijk te beledigen. Hoeveel moeite zulks ook kostte, het was natuurlijk in het geheel niet aan te raden op deze provocaties in te gaan. Dat had hem natuurlijk aanleiding gegeven zijn haat en laagheid op ons bot te vieren. In mijn gevangen tijd heb ik zeer velen van dit soort ontmoet en deze soort SS-mannen behoorde tot onze gevaarlijkste vijanden.

Tot ons aller grote genoeg hoorde ik later dat deze man zijn loon had gekregen doordat de kapo, die reeds lang op een goede gelegenheid had gewacht om hem te grijpen, hem tenslotte wegens mishandeling wist aan te klagen, en hij uit zijn ambt van kommandoführer ontzet werd, om als gewone "Post" in een ander kamp te worden geplaatst. Men merkte hier op dat, ondanks het vele voorkomen van mishandelingen aller aard, dit toch officieel niet toegestaan was, maar, enerzijds doordat iedereen er zich aan schuldig maakte, anderzijds door een volkomen gedesinteresseerdheid voor het lot der gevangenen, werd er nooit melding van gemaakt en dat vond men ook wel zo gemakkelijk.

April 1944 - Op een goeden dag echter, toen wij 's avonds op het blok zaten, kwam ineens de "Lagerältester" binnen met de mededeling, dat hij een aantal mensen voor de "Steinbruch" nodig had. De Steinbruch was een commando, waar wel perspectief in zat. Oorspronkelijk was het inderdaad een steengroeve geweest, waar het werk zwaar was en uit graafwerk en steensjouwen bestond, maar sinds enige tijd had men er een aantal werkplaatsen neergezet, waarin men zich bezig hield met het slopen van vliegtuigmotoren. Hiermee was het geheel tot oorlogsbedrijf gepromoveerd, waardoor de gevangenen plotseling waardevolle arbeidskrachten waren geworden en een vrij goede behandeling kregen.

Dit betekende tevens het einde van Natzweiler als vernietigingskamp. Weliswaar bestond het oude steengroevebedrijf ook nog en was het werk daar nog niet veel lichter geworden, maar voor hen die daar werkten, bestond steeds de mogelijkheid tot plaatsing in de "hallen". Alles bij elkaar genomen was ik niet ontevreden, toen ik op die beruchte avond ook werd uitgekozen voor de Steinbruch. Als nieuweling werd ik

de volgende morgen direct in de ploeg van Ernst Jager gezet, een van de kolonnes die nog het oude steengroevewerk deden. Een week geleden waren er in deze kolonne nog gevangenen doodgeranseld. Het geluk bleek mij echter ook nu weer gunstig, want juist ook in die week had de hoofdkapo van de Steinbruch de stoute schoenen aangetrokken en een van de ergste onderkapo's er uit gewerkt en op transport laten sturen. Daar dit 80% zeker de dood van den onderkapo betekende, zat de schrik er hij de andere bruten voorlopig in en toen ik mijn intrede deed in de Steinbruch was het er zo vreedzaam als nooit tevoren. De Pinksterdagen gingen dan ook in een zekere rust voorbij en hoewel daarna het werk wel weer met zijn volle zwaarte op ons kwam te rusten, hadden wij geen overmatige last van mishandeling, wat natuurlijk niet wegneemt, dat er zo nu en dan wel eens hardhandig gestraft werd.

Zo leefden wij enige tijd zonder dat er veel afwisseling was. 's Morgens vroeg traden wij aan op het bovenste terras dat tevens uitgangsweg was en bij het eerste kriecken van de dag marcheerden wij de poort uit om onze dagelijkse "marsch" van ongeveer 2 km te maken. Ik praatte dan vaak plezierig met mijn wandelgenoten en genoot van het ontwakende bos, waar wij langs liepen. Dat waren vaak de prettigste uren van den dag, want direct na aankomst werden de commando's ingedeeld en ging men aan het werk, waarbij men niet meer onder de ogen van de koeliedrijvers uit was tot 's avonds laat wanneer het werk was afgelopen en men zich verzamelde voor de terugtocht. Dikwijls werd die terugtocht met een steen van zo'n 10 kg op de schouder volbracht.

Juni 1944 - En toen kwam de 6e Juni, de invasie. Die kwam als de klap op de vuurpijl van een hevige luchtactiviteit die wij konden constateren doordat er onophoudelijk enorme luchtvloten voorbijkwamen en ook werd aangekondigd door hoopvol gefluisterde geruchten, die steeds sterker werden totdat de waarheid zelf kwam en dit bevestigde. Die ochtend bleven wij in het kamp. Een groot aantal posten was uitgerukt om eventuele parachutisten te bestrijden, zodat men niet genoeg mensen meer had om ons te bewaken. De kolonne Jager werd nu in het kamp te werk gesteld om een diepe geul te graven rondom het hele kamp voor een nieuwe waterleiding. Het was in die tijd erg slecht weer, zodat wij herhaaldelijk doornat regenden. De barakken stonden

weliswaar vlak naast ons arbeidsterrein, maar het was streng verboden te schuilen.

Spoedig echter scheen de toestand weer zodanig te zijn dat de gehele Steinbruch kon uitrukken en wij ons werk buiten het kamp weer oppakten. Het duurde niet lang meer of ik zou mijn omstandigheden langzaam maar zeker gaan zien verbeteren. De eerste verandering, hoewel dit nog geen erg grote verbetering was, dat ik van de kolonne Jager in de transport kolonne kwam. Deze had tot taak de grote kisten, waar de motoren in aangevoerd werden en die zo'n 150 kg wogen, na ontlading van de wagen te halen en vervolgens op de schouder naar een opslagplaats te brengen. Wij droegen ze met 6 of 8 man, wat voor een hele dag een behoorlijk aantal kilogrammeters betekende. Door de gewoonte wende ik er echter al gauw aan en na enigen tijd was ik beduidend in kracht toegenomen. Daar dit werk algemeen als het zwaarste werd beschouwd, kregen wij ook geregeld wat extra eten. Dit was eten dat de civiele arbeiders, die er ook werkten, voor ons meebrachten uit het dorp. Het had echter heel wat moeite gekost voordat de SS dat had toegestaan. Gelukkig was onze opperste chef, de z.g. Standartenführer (te vergelijken met kolonel of Luitenant generaal) voor ons niet kwaad. Het was een echt type van de hogebaantjesverzamelaar waar het N.S. Duitsland zo rijk aan was. Hij was tegelijk hoofddirecteur en grootste aandeelhouder van de DEST (Deutsche Erd und Stein Werke), burgemeester van Schirmeck en Standartenführer in de SS. Hij was dus volkomen heer en meester over ons en daarom was het een dubbel geluk, dat hij niet kwaad was; hij had ons kunnen maken en breken en alles sidderde dan ook als hij een bezoek aan de Steinbruch bracht.

Ik bleef niet erg lang in deze transportkolonne. Een van de weinige keren dat ik eens een voordeel van mijn ziekte in Buchenwald zou hebben. Met een vriend had ik afgesproken dat hij eens naar de kapo zou gaan en hem zou vertellen dat hij een vriend had, die een zware operatie had ondergaan, die in de zwaarste kolonne van de Steinbruch, de transportkolonne werkte, en voor wie het werk te zwaar werd omdat hij bij dat zware dragen nog steeds pijn kreeg aan zijn operatiewonden. Ik zou dan te bescheiden zijn om zelf naar hem toe te stappen en een kleinzerige indruk maken. Nu had ik mij nog nooit zo gezond gevoeld

maar dat deed aan de zaak niet af dat ik toch wel eens een rustiger werkje wilde hebben.

Het resultaat was verbluffend; een paar dagen later kwam de kapo mijn vriendje roepen met de woorden: "Waar is nu die vriend van je? Haal hem maar eens hier" Ze haalden mij en ik kwam in hal 4, waar er juist een uitgegoid was wegens sabotage. De een zijn dood is de ander zijn brood.

Janus Ritter beschrijf niet alleen zijn belevissen in Natzweiler, maar ook zijn reis en belevissen uit andere kampen komen in zijn memoires naar voren.